

İSTANBUL ÇİVİ YAZILI TABLET KOLLEKSİYONU

H.. Bozkurt - M. Çiğ - F.R. K1- aus

İstanbul müzelerinin merhum umum müdürü Halil Ethem Eldmı, 1909 senesinde intişar eden Hilprecht annh'ersary volume, s. 37 2 v. d. da müzelerin mufassal ve mevsuk tarihini neşredeceğini vadetmiş olmasına rağmen gayrimalum bir sebep dolayısıyla vadini yerine getirememiştir. Pek tabii ki hayatının kırk senelik bir devrini müzeye hasretmiş olan bir şahıs kadar hiç kimse, müzeye ait meseleleri yakından bilemez; fakat ne yazık ki biitün bu husustaki maliimat şimdi kendisiyle gömülmüş bulunmaktadır. Halil bey, bütün hafirleri şahsen tanıdığı ve Eski Şarkla alakali müesseselerle resmi muhaberede bulunduğu için, şüphesiz tablet kolleksiyomunun teşekkülü hakkında da gayet canlı ve birçok mühim, meraklı teferruati havi bir tarihçe yazabilirdi. Biz bu şahidin ifadesinden mahrum kaldıktan sonra ancak müzenin dosya ve kayıtlarından çıkardığımız bazı malumatı arzedebileceğiz.

İstanbul çivi yazılı tablet kolleksiyonunun teşekkülü 1880 sıralarında Osman Hamdi bey tarafından İstanbul'da bir modern eski eserler müzesinin teessüsüyle başlar ve ona bağlıdır. 1883 senesi başlangıcında matbu olarak intişar eden bir kanunla bu kolleksiyonun teşekkülü mümkün kılınmıştır. Bu kanunun üçüncü maddesinde bütün Osmanlı İmparatorluğu dahilindeki eserler devlet malı olarak izah ediliyor, ve on ikinci maddesinde ise, hafriyat- lardan çıkan eserlerin hepsi o zaman devlet müzesi mertebesinde olup, eski eserlere ait bütün muamelelerin merkezi bulunan İstanbul müzesine havale ediliyordu. İran'daki buluntularla, sayı bakımından az olan Amarna buluntuları hariç, çivi yazılı tabletlerin en büyük bir kısmı Osmanlı toprağından çıkmış olduğundan, bu kanun İstanbul tablet kolleksiyonu için çok önemli idi. Bu kanun mucibince imtiyazlı hafirler bulduklarının hepsini İstanbul müzesine bırakmaya mecburdular, ve gayri kanuni surette meydana çıkarılmış ve elde edilmiş olan tabletler ise müsadere edilebilirdi (1883 senesindeki kanunun 32 inci maddesi yerine konan 1906 daki kanunun 16 inci maddesi).

Çivi yazılı tabletlerin ekserisi Eski Mesopotamya'ya ait olup bugünkü İrak devletinin arazisinde bulunmuştur. İlk hafriyat 1840 senelerinde Musul civarında yapılmıştır. Takriben 30 sene sonra, yani 1870 raddelerinde ilk defa olarak tabletlerdeki aşşurca ve çivi yazısıyla yazılmış metinler uzun ve yorucu çalışmalardan sonra tercüme edilebilmiştir. Avrupa'da bulunmuş yazılı kaynaklardan çok daha eski olduğu bilinen bu tabletlerin, birçok bakımdan Hıristiyanları yakından alakadar eden Tevrat ile ilişiğı olduğu

görülmüştür. Bu suretle kah beşeriyetin eski tarihine, kah hıristiyan din ve ilahiyatına ışık veren bu eski vesikalar birdenbire fevkalade bir merak uyan- dırıp adeta günün büyük meselesi olmuştur, ve hatta bir İngiliz günlük gazetesi bile yeni hafriyat için para sarfetmiştir.

Bütün münevverlerde Eski Mesopotamya'ya karşı merak uyanınca pek tabii olarak hafriyata yeniden büyük ehfinmiyet verilmeğe başlandı. Bu defa eski Babilonya'nın, yani Bağdat ve Basra körfezi arasındaki ovanın sayısız hüyükleri hafirlerin alakalarını çekti. Londra'daki British Museum namına çalışan Rassam, bir taraftan Abu Habba mevkiinde görülmemiş miktarda tabletleri meydana çıkarırken, diğer taraftan Fransız de Sarzec Tello büyük- lerinde, bilahare milattan evvel 3 üncü bine ait olduğu anlaşılan, gayet güzel ve itina ile yapılmış insan heykellerini bulmuştur, ve bu suretle evvelce bulunmuş olandan çok daha eski bir medeniyetin mevcudiyetini tesbit etmiştir. 1874 senesinde neşredilen asariyatika nizamnamesi, eski eserlerin Osmanlı İmparatorluğu hudutlarından çıkarılmasına tamamen mani olamadığından, bu eserlerde diğerleri gibi hafirler tarafından Londra, Paris'e götürülmüştür. Tam bu sırada nizamnamedeki hatayı vazih olarak gören, arkeoloji ilmini liiyıkıyla takdir eden ve henüz Müzei Hümayun'un müdürlüğüne tayin edilmiş olan Osman Hamdi bey, yukarıda mevzu bahis 1883 nizamnamesini ne yaptırmeye muvaffak oldu Eski eserlerin memleket için muhafazasını te-

min eden bu nizamnameyi kendisine ilham eden şey, Babilonya'daki hafriyattan ziyade Bergama hafriyatı ve bilhassa meşhur Truva hafriyatı olması muhtemel ise de bunun neticesi tabiiyle Eski Mesopotamya buluntularının bundan sonra müzeye nakline sebep oldu; bu suretle Mesopotamya sahasındaki hafriyatlardan çıkan tabletlerin kısmı küllisi İstanbul müzesine getirilmiştir. Takriben 1890 senelerinde ilk tabletler Nifferden gelmişlerdir. Niffer büyüğü, Divaniye kaymakamlığında Afeç bataklığının şarkında Suq el Afeç'in az şimali şarkisinde kalmış olup bu gün pek az değişmiş olan ismini taşıdığı eski Nippur şehrinin harabelerini havidir. Orada 1888 den 1900 senesine kadar, Amerikalı Philadelphia Üniversitesinden gönderilen bir heyet, fasılalarla dört sefer kazı yapmış ve 17000 den fazla tablet müzeye nakledilmiştir. Hafriyatına daha evvel başlanarak fasılalarla devam eden Tello hüyüklerinden 1892 den itibaren büyük miktarda tabletler gelmeye başlamıştır. Bunlardan müzede takriben 40000 kadar mevcuttur. Tello birbirine yakın olan birkaç küçük ve büyükten ibaret olup Basra vilayetinin Şatra kaymakamlığının şimalinde ve Şat el Hay'ın şarkında kaimdir. Eski şehrin ismi Lagaş'tır. Hafriyat Fransız Maarif Vekaleti tarafından icra edilmiştir. Müzeye gelen üçüncü tablet gurubu Abu Habba'dandır. Bahsi geçen İngiliz ajanı Rassam ve onun ayrılmasından sonra yerlilerin on binlerce tablet çıkardığı bu hüyükte 1894 senesinde Müzeci Humayun küçük bir hafriyat yapmaya karar vermiştir. Abu-Habba hazinesi hassaya ait olarak Bağdad'ın cenubunda Fırat ve Bağdat Hille yolu arasında Yusufiye kanalının kıyısında bulunur. Bu büyüğün ihtiva ettiği eski şehrin ismi Sippardır. Buna ait tablet mahsulü maalesef adet itibariyle daha evvelki buluntulara nazaran ehcinmiyetsizdir;

müzeye ancak takriben 900 adet tablet gelmiştir. Sippar tabletlerini Şurup-pak tabletleri takip etmiştir. Bunlar Deutsche Orient-Gesellschaft tarafından 1902-1903 senelerinde kazılan, Divaniye'nin takriben 60 kilometre şarkında ve yukarıda bahsi geçen Nippur'un 20 kilometre cenubunda kain Fara büyüğünden meydana çıkarılmıştır. Bu tabletlerden 1000 kadarı İstanbul'a gelmiştir. Az sonra 1903 senesinden itibaren Chicago Üniversitesinin eski ismi Adab olan ve Fara'nın 18 kilometre şimali şarkisinde Barke bataklığının yakınında bulunan Bismaya büyüğünden çıkardığı takriben 1100 adet tablet de İstanbul'a gelmiştir. 1903 senesinde Deutsche Orient-Gesellschaft, Kal'at Şerqat harabesinde on sene devam eden büyük bir hafriyata başlamıştır. Bu harabe Dicle'nin garp kıyısında büyük ve küçük Zap nehirlerinin Dicle ile mültekalarının arasında Cebeli Hamrin silsilesinin bir kısmı olan Cebeli Hanuk'un Dicle'ye kavuştuğu noktada bulunup Aşşur şehrinin bakiyelerini ihtiva etmektedir. Oradan takriben 3000 tablet müzeye gelmiştir. Koleksiyona giren Son Eski Mesopotamya tabletleri Kiş ve Uruk gruplarıdır. Kiş şehrinin harabesini saklayan hüyükün ismi El-Oheymir'dir. Babil'in 13

kilometre şarkındadır. Orası Fransız Maarif Vekaleti tarafından 1911-1912 senelerinde kazılmıştır. Gelen tabletlerin adedi 1060'dır. Eski ismi Uruk'u hemen hemen aynı şekilde muhafaza eden Varka hüyükü 1912-1913 senelerinde Deutsche Orient-Gesellschaft tarafından kazılmıştır. Bu hüyük cenubi Babilonya'da Samava kasabasının şarkında ve El Hıdt'ın şimalinde Fırat'ın sol kıyısından az bir mesafede bulunmaktadır. Müzemizde bulunan ve adedi 600'e yakın olan Uruk tabletlerinin bu hafriyattan çıktığı zannedilmektedir. Orası bahsi geçen resmi hafriyattan evvel uzun zaman yerliler tarafından araştırıldığından ve böylelikle meydana çıkan muhtelif gruplar birçok ecnebi kolleksiyonlara girdiğinden, müzemizin Yarka tabletlerinin hiç olmazsa bir kısmı aynı suretle elde edildikten sonra müsadere yolu ile müzeye gelmiş olması imkansız görülmemektedir. 1899 senesinden itibaren ilk cihan harbine kadar Hille'nin şimalinde ve Fırat nehrinin şarkında bulunan muhtelif isimli birkaç hüyükten ibaret eski Babil şehrinin harabeleri yine Deutsche Orient-Gesellschaft tarafından kazılıp birçok tablet bulunmuşsa da bizce meçhul olan sebepler dolayısıyla bugün bu tabletlerin hemen hemen hiçbiri müzede mevcut değildir. Bu hafriyat ve Musul'un karşısında eski Nineve şehri sahasında bulunan Koşuncuk büyüğünde British Museum namına yapılan hafriyat, tabletleri İstanbul'da bulunmayan, 1883 kanununun neşri ile Osmanlı İmparatorluğunun sonu arasında yapılan yegane iki resmi hafriyattır.

Bu asrın ilk senelerinde Anadolu'da da iki büyük buluntu olmuştur. Bunlardan birisi bugünkü Yozgat vilayetinde Boğazköy yakınındaki kalede eski Hitit merkezi olan Hattuşuş harabesindedir. Orası Deutsche Orient-Gesellschaft ve Alman Arkeoloji Enstitüsünün iştirakiyle Müzei Humayun tarafından 1906'dan 1912'ye kadar dört sefer olmak üzere kazılmıştır. İstanbul'a düşen tablet hissesi 10,000'den fazladır. İkinci buluntu ise Kayseri-Sivas demiryoluna yakın bulunan Karahüyük köyünün yanındaki Kültepe'de-

<lir. Bu büyüğün altındaki Kaniş şehrinin harabeleri 192 \$ senesinde Prag'daki Çek Üniversitesi tarafından kazılmıştır. Bu hafriyattan gelen ve 900 den fazla olan tabletler müzemize girmiş son tablet grubudur.

Resmi hafriyatlardan çıkan bu tabletlerden maada muhtelif yer ve zamanlarda gayri resmi araştırmalarda bulunup müzenin murahasları veya mahalli memurlar tarafından müsadere edilmiş tabletler müzeye getirilmiştir. Bu tabletlerin ekserisi üç harabeden çıkmıştır. Biraz evvel bahsi geçen Kül tepe'de Çekoslovak hafriyatından çok evvel köylüler tarafından devamlı bir tarzda azar azar tabletler elde edilmiştir. Bunlardan 175 tanesi 1914

ve 1925 senelerinde müzeye vasıl olmuştur. 2 ve 3 üncü grup bugüne kadar ilmi tarzda araştırılmamış olup, yalnız uzun zamandanberi gayri resmi tablet ticaretini besleyen Drehem ve Coha büyüklerinden gelenlerdir. Eski Umma şehri ihtiva eden Coha hüğü Tello'nun şimali garbisinde Şat-el-Hay ve Şat-el-kar arasında kairdir. Drehem ise Niffer'in cenubunda bulunan yeni Sumer devrinin devlet hayvanat toplama merkezi olan Puzriş- Dagan'ın harabesidir. Bu tabletler aynı devre ait olup, dolayısıyla aynı yazı ile yazılmış ve bir birine zahiren benzemektedir. İhtimal bu yüzden, iki hüyük birbirinden oldukça uzak olmasına rağmen, tabletler daima karışık olarak satışa arz edilmiştir. Binaenaleyh muhtelif yer ve tarihlerde müsadere edilip müzeye gönderilen tabletler dahi karışiktir. Muhteviyatına göre ayrıl- masına başlanmış olan iki gurup tabletin yekunu 5000 dir. Bütün kolleksi- yonun, yani resmi hafriyat ve müsadere yoluyla elde edilen tabletlerin adedi takriben 75 000 dir.

Her büyük kolleksiyonda olduğu gibi İstanbul tablet kolleksiyonunun muhafazası idari, teknik ve ilmi tarzda uzun, yorucu ve kısmen de pahalı tedbirleri icabettirmiş ve ettirmektedir. Müzenin halledeceği esas meseleler tabletlerin konservasyonu, muhafazası, tasnif ve kayıdır. Bu işlerin idaresi için hemen hemen tabletlerin müzeye ilk girişinden itibaren müze tarafından ara sıra mütehasıslar angaje edilmiştir; fakat bunlar devamlı olarak müzede bulunmadıkları gibi ancak tablet kolleksiyonu ile değil, aynı zamanda ve hatta daha çok Eski Şark şubesi eserleri ile meşgul olmuşlardır. Ancak 1937 senesinden itibaren bu maksatla tayin edilen mütehasıslar, devamlı surette yalnız tablet kolleksiyonu üzerinde çalışmaktadırlar.

Tablet konservasyonuna gelince: Müze ancak kendi laboratuvarının ku- ruluşundan sonra, 1937 senesinden itibaren bu işi ele alabilmiştir. Daha evvel fevkalade bir tedbir olarak Fara ve Boğazköy tabletleri, Berlin mü- zesinin teşebbüsüyle konserve edilmek üzere birinci cihan harbinde Berlin'e gönderilmişti. Tabletlerin konservasyonu geç kalmış olmasına mukabil son senelerde sür'atle devam etmiştir. **1-XII-** 1946 tarihine kadar 9 senelik bir çalışmada topyekun 60 000 tablet gaz sobasında pişirilip, mutat olan su muamelesini görmüştür.

Tablet kolleksiyonu, bugünkü Arkeoloji Mü'esi binasının ilk kısmı ha- zırlandığı zaman Eski Şark eserleri ile birlikte bu binanın birinci katına yer- leştirilmişti. Zaman geçtikçe çoğalmış olan tablet kolleksiyonu yine Eski Şark

eserleriyle beraber ilk cihan harbi esnasında müzenin emrine verilmiş olan eski Sanayi Nefise Mktebi binasına nakledildi. Bu binanın alt katında üç büyük oda tablet koleksiyomına tahsis edilerek bunların en kiiüğü, maksada uygun olan fakat koleksiyonun ancak bir kHmını alabilen dolaplarla techiz edilmiştir. İkinci büyük odanın asri bir tablet deposu haline getirilebilmesi çoktanberi düşünölmüşse de ikinci cihan harbinin doğurduğu müşkilat do-
!ayısıyla tehir edilmiştir. Bütün tabletleri alabilecek, içinde hususi bir kü- tüphanesi olan, alimlerin ve memurların çalışmalarına mahsus kısımları havi modern bir tablet deposunun kurulması, dünyanın ikinci tablet kolltksiyo- nuna sahip olan İstanbul müzesi için zaruri bir ihtiyaçtır.

Tabletlerin büyük bir kısmı, Üzerlerine menşeyini gösteren bir rumuz ve kayıt numarası yazıldıktan sonra envanter defterine geçirilmiştir. Tablet- lerin gayet kısa bir tasviini veren bu envanterlere takriben 35 000 tablet kaydolunmu.ştur. Ayrıca hafirlerin bazıı buldukları tabl:terin envanter ve kataloglarını neşretmişlerdir. Bu suretle Sippar, Kış ve en mühim olarak Lagaş tabletlerinin tamam veya kısmi envanterleri Fransa'da intişar etmiştir. 19 37 senesinden itibaren o zamana kadar envantere geçmemiş olan tabletle- rin mufassal bir ilmi kataloguna başlanmıştır. En büyük kısmı fiş sistemiyle yapılintş olan bu kataloga Adab, Uruk guruplarının hepsi, Nippur, Umma ve Pmırı1- Dagan gruplarının büyük bir kısmı gcı)rilmi tir.

Ta'Jletler, başlangıçtanberi menşelerine göre basit ve tabii bir tasnife tabi tutulmuştur. Tabletlerin devir ve muhteviyatlarına göie büyük gurup- ların küçük guruplara ayrılması ve bu küçük guruplar içinde tarih gösteren vesikaların kronolojik sıraya konması gibi dı.lha ince bir tasnife, ancak son zamanlarda ba lanmıştır. Bu iş ilmi karalogizasyon ile buaber gider, büyük guruplar içinde tesbit edilen küçük guruplara ait tabletler fiş katalogunda aynı renkteki kartlara kaydolunmakta n: bu suretle katalogda guruplar hemen göze çarpmaktadır.

Konservasyon, muhafaza, kayıt ve tasnif her nekadardır.übrtm ise de, çivi yazılı tabletlerle alakadar işlerin en önemlisi neşriyat işidir. Tablet kollek- iyonları umumiyetle eski eserlere mahsus müzelerde muhafaza edilir- ler; fakat onların, herhangi bir san'at eseri koleksiyonundan farklı olup, mahiyetine göre bir vesika arşivi veya bir el yazıları kütüphanesi olduğu a ikardır. Antikalar ve san'at eserleri müzede sırf teşhir edilmek suretiyle seyirciler için doğrudan doğruya bir malumat ve zevk kaynağı olabilir. Halbuki çivi yazılı bir tablet tam bir el yazısı gibi ancak reproduksiyon ve teksir yoluyla, alakalı alimlere arzedilip, onların tetkikleri sayesinde bilumum ilim dünyasıyla münevverlerin istifade edebilecekleri bir hale getirilebilir; binaenaleyh metinleri neşredilmeyen bi tablet koleksiyonu işlenmeyen hir madene benzer ve hiç bir kıymet ifادت emez Bu, tabletlerin ilk bulunuş- danberi anlaşılmıştır.

Geçen asırda el yazıları neşriyatında mutat olarak kullanılan tabı usulü çivi yazılı vesikaların neşri için de tatbik edilmiştir. Bu iş için çivi yazısında kullanılan işaretlerin matbaa harfleri imal edilmiştir. Sonra tabı usuh:nden

vaz geçildi; çünkü hem çok pahalı idi hemde çok değişiklik arzeden metin-lerin ilmi tetkikat için elzem olan hakiki şeklini göstermekten uzaktı. Bugün tabletlerin mükemmel fotoğrafları çekilebilirse de bunların bir kitapta en ince teferruatı ile basılabilmesi ya gayri müm-:üdüdür, veya pek çok emek ve masrafa mal olur; binaenaleyh metin neşriyatında bugün kullanılan usul asiriyologların orijinale sadık kalarak el ile yaptığı klan kopyaların basılma• sıdır. iyi bir el kopyası yazının bütün teferruatını göstermekle beraber aynı zamanda metnin ilk tefsiri ve dolayısıyla ilmi işlenmesinin birinci mer- tebesidir. Bundan sonra metin neşriyatından bahsedildiği zaman bu son söy- lenilen usul kasededilmektedir.

İstanbul müzesi, tabletleri toplamağa başladığı andan itibaren neşriyatın ehemmiyetini layikiyle takdir etmiştir. Asariatika nizamnamesinde izah edildi- ğine göre, hafriyattan çıkmış olan tabletlerin neşir hakkı hafire aittir; bina- enaleyh İstanbul tabletlerine ait neşriyat faaliyeti, uzun zaman ecnebi hafir-lerin veya hafriyat yaptırmış olan müesseselerin eline kalmıştı. Esaslı ilmi vazifenin ifasında Deutsche Orient Ge5ellschaft ile Bertin müzeleri en büyük varlık gösterdiler. Zira İstanbul'a ait Boğazköy tabletlerinin metinlerini ili- tiva eden 39 cilt, 1916 senesinden itibaren onlar tarafından çıkarıldı. Louvre müzesi yukarıda bahsi geçen Lagaş tabletleri kataloğuna birçok metin kopyalarını idhal etti. Sippar tabletlerinin kataloğunda da bazı metin kop- yaları bulunmaktadır. Philadelphia müzesi kendisine düşen Nippur tabletleri ne riyat serisinde bir kaç cildi kısmen İstanbul metinlerine tahsis etmiştir. Bununla hafirlerin İstanbul tabletleri neşri hususundaki faaliyeti bitmiş gibi görünmektedir; ancak Çekoslavaklıların yaptığı Kültpe kazısından gelen tabletlerin neşirini hafir vaktiyle taahüt etmiş olduğundan aradan 20 sene geçmiş olmasına rağmen belki bu vadin, günün birinde yerine getirilebile- ceği ümit edilebilir. Alınan müesseselerinin Boğazköy neşriyatına istikbalde devam edebilmesi çok şüphelidir. Vaktiyle hafriyat yaptırmış olan diğer müesseselerin artık İstanbul metinleri neşriyatıyla alakadar olmayacakları anlaşılmıştır.

Bundan başka bir neşriyat tarzı vardır ki o da müzenin bu sahada çalışan herhangi bir alime hususi bir metin grubunun, kendi masrafiyle ne riyatına müsaade etmesidir. Bu sistem eskidenberi British Museum'da kullanılmış ve gayet iyi neticeler vermiştir. Önasya şube müdürlüğünün memnuniyetle verdiği müsaade ile muhtelif İngiliz ve ecnebi asiriyologlar tarafından yüzlerce kitap ve makalede oradaki mevcut metinlerin birçoğu intişar etmiştir; fakat bu sistem başka büyük müzelerde pek rağbet görmediği gibi, İstanbul'da da iyi bir netice verme ni tir; zira ecnebi alimler, 40 se- nelik bir zaman zarfında ancak beş defa hususi tablet gruplarını neşretmek için müracaat ettiler. Binaenaleyh İstanbul kolleksiyonunun ölçsüz zenginli- ğini tanıtmak ve bu suretle geçmişin kıymetli mirasını canlı bir malumat kaynağı haline koymak için tek çare, müzenin keneli teşebbüsüyle neşriyat işine girişmesidir. Filvaki 1926 senesinde bu istikamete ilk adım atılmıştır, 1944 senesinde de ilk defa olarak müzenin kendi mütehassıslarının i tira-

kiyle ikinci bir metin neşriyatı yapılmıştır; fakat başarılacak olan işe nazaran müzenin bu iki neşriyatı ancak başlangıç sayılabilir. Bu vaziyet neşredilmiş ve edilmemiş tabletlere umumi bir bakışla derhal anlaşılır.

Yukarıda bahsettiğimiz muhtelif şekillerde neşredilmiş olan başlıca metin gurupları:

Yeni Şumer, Eski Babil, ve Pers devrine ait olan hukuki ve idari vesi• kalada yine Eski Babil devrine ait olan şumerce yazılmış edebi metinler ve Boğazköy tabletlerinden seçilmiş bazı paçalar teşkil eder.

Ona mukabil müstakbel neşriyat için geniş, mütecanis ve mühim bir malzeme mevcuttur. Bir neşriyat programını çizmek, bugün kısmen meçhul olan birçok amillere tabi olduğundan imkansızdır. Ancak her hangi bir programın, ilk neşredilmesi lazım gelenler ve daha sonra neşredilecekler gibi iki kısımdan ibaret olacağı söylenebilir. İlağ, Umma, Puzriş - Dagan, Kaniş (Kültepe). Kiş, Şuruppak, Uruk tabletleri ikinci kısma dahildir. Bütün kolleksiyonun yarısından fazlasını teşkil eden İlağ, Umma ve Puzriş - Dagan tabletleri diğerlerine nazaran yeknesak olup, bu cins tabletler- den başka müzelerde bulunanların da büyük mıkdarı neşredildiğinden şimdilik bırakılabilirler. Kültepe tabletleri ise, bir kısmı müzenin ilk neşriyatında bulunup geri kalanların neşir hakkı henüz hafire aittir. Halihazırdaki vazi- yetleri pek iyi olmayan Kiş tabletlerinin mühim bir kısmının kopyaları hafirin katalogunda mevcuttur. Hem İstanbul hem de Berlin'deki Şuruppak tabletlerinin tiplerini kafi derecede temsil eden numuneler intişar etmiş bulunmaktadır. Çok bozuk olan Uruk tabletlerinin başka müzelerin neşriya- tından tanınmıyan en mühim gurubu bir Amerikalı mütehassıs tarafından müzeden aldığı fotoğraflara göre kopya edilmektedir. Bu izahattan yukarıda bahsi geçen grupların neşre değeri olmadığı manası katiyen çıkarılmamalı- dır. Sadece bunların herhangi bir programın daha sonraki merhalelerinde nazariitibare alınması lazım geldiği belirtmek istenilmektedir.

Programın birinci kısmına Hattuşas (Boğazköy), Sippar, Adab, Aşşur, Nippur kolleksiyonları dahildir. Boğazköy tabletleri hititologlarımızın tabii faaliyet sahası sayılır. Şimdiye kadar Berlin müzesinin ifa ettiği neşir vazi- fesine bundan sonra müzeinizce devam edileceği ümit edilmektedir. Küçük. fakat kıymetli olan Sippar kolleksiyonundan Yeni Babil devrine ait akkatça edebi metinler ve 40 sene evvel intişar eden Eski Babil hukuki ve idari vesikalar yeniden maksada uygun bir tarzda kopya edilmelidir. Adab kollek- siyonunun hiç olmazsa adet itibariyle büyük, muhteviyatı mütecanis ve ekserisi şumerce yazılmış Eski Akkat idari ve hukuki vesikalarının neşri lazımdır. Fena vaziyetleri dolayısıyla Aşşur tabletleri hakkında henüz bir fikir verilemez; ancak çok bozuk olan bu tabletlerden istifade edebilmek için hafriyat esnasında alınmış, fakat ekserisi Berlin'de bulunan fotoğrafları kullanmak şarttır. Bu tabletlerden idari ve hukuki vesikalar; edebi metinler; lugat, işaret listeleri; oına gibi ilmi metinler şüphesiz neşre değeri üç büyük grup teşkil edeceklerdir. Tablet adedi, nevilerinin çokluğu ve muhteviyatlarının zenginliği yüzünden Nippur kolleksiyonu neşriyat sahasında

ön planda gelmektedir. Bu kolleksiyonun katalogu çok ilerlemiş olduğundan neşrine derhal başlanabilir. Bu kolleksiyondan neşredilmesi lazım gelen başlıca gruplar şunlardır:

Hukuki ve idari vesikalardan şumerce yazılmış olan Akkatça, ondan evdeki devre ait; Yeni Şumer; neşriyatı hazırlanmakta olan Eski Babil; akkatça yazılmış olan Kas devrine ait; Yeni Babil ve Pers devrine ait olanlardır.

İdari işlere mahsus Kas devrine ait mektuplar.

Başlıca kısımları lügavi; edebi; riyazi; metrolojik ve hukuki olan talebe mümaresi tabletleri.

Akkatça, ve üç ecnebi alimin çalışmasına rağmen hala bitmek bilmeyen şumerce edebi metinler.

Tarihi metinlerle eski kitabelerin Babilliler tarafından yapılmış olan kopyaları.

Bahsi heçen bu metin grupları hakkında arzedilen malumat, tablet adedine nazaran dünyada ikinci gelen İstanbul kolleksiyonuna dair ancak cüz'i bir fikir verebilir. Artık bu eşsiz kolleksiyondan neşriyat yoluyla istifade etme ve ettirme zamanı gelmiştir. Bu hususta İstanbul müzesi bütün büyük ve orta tablet kolleksiyonlarına malik olan müzesseselere nazaran çok geri kalmıştır. British Museum, kendi idaresi altında üç seri olmak üzere S 1 i şumerce ve akkatça, bir tanesi de hititçe metinleri ihtiva eden toplam 52 büyük cilt neşretmiştir. Berlin müzesi ise, Deutsche Orient-Gesellschaft'ın çıkardığı 15 ciltten maada, 22 cilt çıkarmıştır. Bundan başka yukarıda bahsi geçen İstanbul Boğazköy tabletlerinin neşriyatından Berlin'e ait metinlerin kopyaları da vardır. Şimdiye kadar 23 ciltten ibaret olan Louvre müzesi tablet neşriyatına halen devam etmektedir. Kolleksiyonu İstanbul kolleksiyonunun ancak üçte biri kadar olan Philadelphia Üniversitesi, iki seri olmak üzere 26 neşriyat cildini çıkarmıştır. Daha küçük olan bazı kolleksiyonlar tablet adedine nazaran daha büyük bir faaliyet bile göstermişlerdir.

İstanbul müzesinin neşriyat hususunda bu kolleksiyonlardan okadar geri kalması müze kadrolarında uzun zaman bir asiriyoloğun bulunmamasıyla kolayca izah edilir; ma'afih vaziyet şimdi esaslı bir surette değişmiştir. İstanbul Üniversitesinin yeniden teşkilatlandırılması, Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin teçhüsüyle şumerce akkatça ve hititçe tedris ve tetkik melekete ihdas edilmiştir. Angaje edilen profesörler ve mezkur şubelerden mezun olanlarla ecnebi üniversitelerde bu gibi tahsili yapmış olan gençler kıymetli bir neşriyat ekibini teşkil ederler. Müzede mütehassıs sıfatıyla çalışanlarla fakültelerdeki profesör, doçent ve asistanlar İstanbul metinlerinin neşriyatını ele alırlarsa kıya bir zamanda İstanbul çivi yazılı metin neşriyatını beynelmilel bir seviyeye yükselterek, müzeye düşen bu vazifenin ifasıyla ilme mühim bir hizmette bulunmuş ve aynı zamanda İstanbul tablet kolleksiyonuna dünyanın kolleksiyonları arasındaki layık olduğu mevki kazandırmış olacaktırlar.

Istarihul, 1-XII-1946,

